

Выпішыце з беларускамоўнага тэксту назоўнікі мужчынскага роду і пастаўце іх у форме роднага склону адзіночнага ліку.

Знайдзіце ў рускім тэксце дзеепрыметнікі, параўнайце іх з беларускім перакладам, выпішыце абодва варыянты і растлумачце адрозненні.

Знайдзіце ў тэксце на рускай мове дзеепрыметнікі, а ў беларускім тэксце – іх адпаведнікі на беларускай мове. Ацаніце правільнасць перакладу. Выпішыце іх парамі (рускі – беларускі), выпраўляючы памылкі.

Такія спосабы падачы матэрыялу будуць выпрацоўваць у студэнтаў неабходнасць параўнальнага аналізу формаў розных часцін мовы ў рускай і беларускай мовах і спрыяць правільнаму іх ужыванню ў прафесійным маўленні.

Літаратура

1. Малько, Г.І. Беларуская мова. Як пазбегнуць памылак руска-беларускай моўнай інтэрферэнцыі: вучэбна-метадычны дапаможнік / Г.І. Малько, П.І. Малько. – Горкі: БДСГА, 2010. – 60 с.
2. Скікевіч, Т.І. Беларуская мова. Прафесійная лексіка: дапаможнік / Т.І. Скікевіч, І.М. Курловіч. – Горкі: БДСГА, 2018. – 83 с.

К.А. Чыкаванова (Орша)

ВЫКАРЫСТАННЕ БУКТРЭЙЛЕРА ДЛЯ ФАРМІРАВАННЯ ЧЫТАЦКАЙ КАМПЕТЭНЦЫІ НАВУЧЭНЦАЎ

У адпаведнасці з адукацыйным стандартам сярэдняй адукацыі адной з мэт вучэбнай дысцыпліны “Беларуская літаратура” з’яўляецца фарміраванне эстэтычна развітога, кампетэнтнага чытача, здольнага да паўнаважнага асэнсавання твораў мастацкай славеснасці.

Разам з тым сённяшнія рэаліі сведчаць пра тое, што ў падростаючага пакалення адсутнічае жаданне знаёміцца з творамі мастацкай літаратуры. Апытанне, праведзенае ў Аршанскім каледжы ВДУ імя П.М. Машэрава сярод 55 навучэнцаў 1 курса (пятнаццацігадовы ўзрост), паказвае несучасальныя вынікі. На пытанне: “Якую літаратуру любіце чытаць?” 24,9% (16 чалавек) адказалі: каментарыі ў сацыяльных сетках; змаглі назваць мастацкі твор (ці творы), які падабаецца больш за іншыя, толькі 11 чалавек, прычым 4 з іх не ўспомнілі аўтара твора. Сярод прычын, па якіх навучэнцы не чытаюць творы мастацкай літаратуры, 7 рэспандэнтаў не змаглі назваць ніводнай (“проста не чытаю”), 5 навучэнцаў адзначылі, што ў іх не хапае для гэтага часу, 4 сказалі, што іх гэта не цікавіць. Вынікі праведзенага апытання сведчаць пра тое, што перад выкладчыкам літаратуры востра стаіць праблема фарміравання ў навучэнцаў чытацкіх кампетэнцый.

Увогуле пытанне аб фарміраванні чытацкіх кампетэнцый актуальнае ў дачыненні да ўсіх вучэбных дысцыплін, бо на кожнай з іх навучэнец працуе з тэкстам: успрымае яго, вылучае галоўнае, адказвае на пытанні, складае канспект і г. д.

Тэрмін “чытацкая кампетэнцыя” ўключае ў сябе сукупнасць ведаў, уменняў і навыкаў, авалодаўшы якімі, навучэнец самастойна здольны праводзіць работу па засваенні мастацкага тэксту [1, с. 19].

Такім чынам, “чытацкая кампетэнцыя” – паняцце шматграннае, састаўнымі часткамі якога з’яўляюцца:

- веданне зместу мастацкага твора;
- уменне цэласна ўспрымаць твор, улічваць аўтарскую пазіцыю;
- магчымасць інтэрпрэтацыі прачытанага тэксту;
- уменне аналізаваць і ацэньваць мастацкі твор і інш.

Працуючы над фарміраваннем чытацкай кампетэнцыі, выкладчык не толькі і не столькі паведамляе навучэнцам пэўную суму ведаў пра вывучаемы твор і яго аўтара, колькі засяроджвае ўвагу на развіцці ў іх здольнасцей да самастойнай работы з мастацкім творам. А каб такія здольнасці сфарміраваліся і развіваліся, неабходна сфарміраваць устойлівае жаданне і патрэбу ў чытанні твораў. Работа ў гэтым накірунку вядзецца рознымі шляхамі: кожны выкладчык распрацоўвае ўласную мадэль фарміравання чытацкай кампетэнцыі навучэнцаў.

Большасць метадыстаў і выкладчыкаў сыходзяцца на тым, што ў вырашэнні праблемы фарміравання чытацкай кампетэнцыі на ўроках літаратуры асаблівае месца адводзіцца выкарыстанню сістэмна-дзеяснага падыходу, гэта значыць такой арганізацыі працэсу навучання, дзе на першае месца выходзіць самавызначэнне асобы навучэнца. У выніку навучэнец развіваецца як суб’ект жыццядзейнасці, а гэта значыць, што рэалізуюцца патрабаванні да сучаснага адукацыйнага працэсу.

Метады, прыёмы, формы работы, якія выкладчык літаратуры выкарыстоўвае на вучэбных занятках пры ажыццяўленні сістэмна-дзеяснага падыходу, павінны адпавядаць запатрабаванням навучэнцаў у іх самаразвіцці, крочыць у нагу з часам, абапіраючыся і ўлічваючы дасягненні навукі і тэхнікі.

Адным з інавацыйных праёмаў работы па фарміраванні чытацкай кампетэнцыі на ўроках літаратуры, выкарыстанне якога актуальнае ў эпоху лічбавізацыі, з’яўляецца прыём стварэння буктрэйлера па прачытаным творы. Буктрэйлер уяўляе сабой невялікі (3–5 хвілін) відэаролік, дзе ў свабоднай форме раскрываецца сюжэт пэўнага мастацкага твора. Дадзены від работы спрыяе прапагандзе (“рэкламе”) твора з дапамогай візуальных сродкаў, выяўленню чытацкіх схільнасцей навучэнцаў, прыцягненню ўвагі чытачоў (у нашым выпадку навучэнцаў) да кнігі і развіццю на гэтай аснове ўстойлівай цікавасці да мастацкай літаратуры. З другога боку, аўтары буктрэйлера, ствараючы ролік, дэманструюць узровень сфарміраванасці

сваёй чытацкай кампетэнцыі, дэманструюць і развіваюць творчыя здольнасці; да таго ж форма буктрэйлера блізкая сучасным падлеткам, а спосабы яго стварэння – знаёмыя ім (камера ёсць у кожнага навучэнца ў тэлефоне). І нарэшце, працуючы над буктрэйлерам, навучэнцы дзейнічаюць, самастойна ці ў групах, тым самым практычна засвойваючы і асэнсоўваючы вучэбны матэрыял.

Па спосабу візуальнага ўвасаблення тэксту навучэнцы часцей за ўсё ствараюць негульнёвыя буктрэйлеры, якія ўяўляюць сабой набор слайдаў, ілюстрацый, малюнкаў. Падбіраючы ілюстрацыі і цытаты да іх, чытачы вучацца вылучаць галоўнае ў творы, сістэматызаваць прачытаны тэкст, засяроджваючы ўвагу на значных дэталях. Дадзены від работы даволі складаны, калі буктрэйлер складаецца да мастацкага твора вялікай эпічнай формы (напрыклад, “Сэрца на далоні” І. Шамякіна, “Каласы пад сярпом тваім” У. Караткевіча). Звычайна такі буктрэйлер адлюстроўвае асноўныя праблемы, узнятыя аўтарам, ці знаёміць чытачоў з галоўнымі героямі, да якіх вучні прапаноўваюць уласныя характарыстыкі, падпісваючы слайды, або суправаджаюць героя цытатамі з тэксту.

Па асноўным змесце буктрэйлеры бываюць трох відаў: апавядальныя, атмасферныя і канцэптуальныя. Як адзначаюць навучэнцы (78% з ліку апытаных) прасцей ствараць апавядальныя буктрэйлеры, якія раскрываюць сюжэт мастацкага твора. У гэтым выпадку дастаткова пазнаёміцца з тэкстам, скласці яго план і ўвасобіць у ролю сюжэт, паслядоўна перадаючы асноўныя эпізоды твора.

Стварэнне атмасферных і канцэптуальных буктрэйлераў сведчыць аб больш высокім узроўні чытацкай кампетэнцыі навучэнца. Так, напрыклад, у канцэптуальных буктрэйлерах перадаюцца істотныя ідэі і агульная сэнсавая накіраванасць мастацкага твора, што навучэнец здолее зрабіць толькі пасля ўдумлівага прычытання і цэласнага аснсавання, вызначэння аўтарскай пазіцыі, знаёмства з культурна-гістарычным кантэкстам творчасці пісьменніка.

Атмасферны буктрэйлер перадае асноўны настрой кнігі і ўплывае на фарміраванне чытацкіх эмоцый. Для стварэння такога віду буктрэйлера навучэнец павінен пазнаёміцца з гісторыяй напісання мастацкага твора, мастацкімі інтэрэтацыямі кнігі, магчыма, з крытычнай літаратурай, умець перадаць агульназначальны змест прачытанага твора, а затым інтэрпрэтаваць яго на аснове асобнага ўспрымання.

Работа з буктрэйлерам на занятках літаратуры праходзіць у некалькі этапаў. Пачатковы этап – выключна прапагандысцкі: зацікавіць навучэнцаў творам, з якім будзем працаваць на занятках. З гэтай мэтай прапаноўваюцца гатовыя варыянты буктрэйлераў, якіх шмат у інтэрнэце. Гатовыя ролікі выкарыстоўваюцца і на этапе абагульнення матэрыялу: на занятках прапаноўвалася некалькі варыянтаў буктрэйлераў, навучэнцы,

абгрунтоўваючы свае меркаванні, выбіралі найбольш удалы, які дакладна перадае атмасферу, праблематыку прачытанага твора.

Наступны этап работы – стварэнне навучэнцамі буктрэйлераў да разабраных на вучэбных занятках мастацкіх твораў. Такі падыход дае выкладчыку магчымасць выявіць ступень засваення мастацкага тэксту, пранікнення навучэнцаў у задуму пісьменніка.

Трэці этап – распрацоўка буктрэйлера да самастойна прачытанай кнігі з мэтай прэзентацыі яе іншым навучэнцам. Такі буктрэйлер лічыцца ўдалым, калі хаця б адзін чалавек, прагледзеўшы яго, прачытаў прадстаўленую кнігу.

Стварэнне буктрэйлераў выклікала цікавасць у навучэнцаў 1 курса Аршанскага каледжа ВДУ імя П.М. Машэрава (якія засвойваюць праграму па “Беларускай літаратуры” за курс 10–11 класаў), бо такі відэаролік з’яўляецца візуалізацыяй самага цікавага, інтрыгуючыга, захапляльнага, што занатавана ў тэксце мастацкага твора. У чэрвені 2019 года ў каледжы быў арганізаваны фестываль, на які навучэнцы 1 курса спецыяльнасцей “Пачатковая адукацыя”, “Дашкольная адукацыя”, “Замежная мова”, “Праграмнае забеспячэнне інфармацыйных тэхналогій” прадставілі 17 буктрэйлераў.

На наш погляд, буктрэйлер на занятках літаратуры – гэта эфектыўны прыём навучання, заснаваны на дэманстрацыі чытацкага вопыту навучэнца, яго эстэтычнага густу, а таксама на выяўленні ўзроўню валодання інфармацыйнымі кампетэнцыямі.

У час работы над буктрэйлерам усе састаўныя часткі чытацкай кампетэнцыі задзейнічаны, развіваюцца, уплываючы адна на адну. Станоўчы момант выкарыстання дадзенага віду работы ў тым, што веды, атрыманыя навучэнцамі ў час заняткаў па “Беларускай літаратуры”, не застаюцца “мёртвымі”, ведамі дзеля ведаў, а ўвасабляюцца ў практычныя ўменні і навыкі, бо навучэнцы не пасіўна ўспрымаюць літаратурны матэрыял, а дзейнічаюць, актыўна ўключаюцца ў адукацыйны працэс. Буктрэйлер садзейнічае развіццю ўменняў цэласнага ўспрымання мастацкага тэксту, асэнсаванага спасціжэння яго праблематыкі, пранікнення ў аўтарскую задуму, а гэта значыць, спрыяе фарміраванню чытацкай кампетэнцыі на аснове структурна-дзеяснага падыходу да працэсу навучання.

Літаратура

1. Овсянникова, Т.Г. Формирование читательской компетенции обучающихся на уроках русского языка и литературы: методические рекомендации / Т.Г. Овсянникова, И.В. Мовнар, Т.Л. Шишигина. – Вологда: ВИРО, 2016. – 80 с.